

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University
Faculty of Humanities

ახანბახილან მასნიქოთა V საქიოთაშოქიო სიოქოზიოქი
ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა

V INTERNATIONAL SYMPOSIUM FOR YOUNG SCHOLARS
IN THE HUMANITIES

შიოქი PROCEEDINGS

თბილისი 2024 Tbilisi

[DOI: 10.55804/TSU-Collections-978-9941-36-273-6](https://doi.org/10.55804/TSU-Collections-978-9941-36-273-6)

© ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა, 2024

ISBN 978-9941-36-273-6

სამეცნიერო კომიტეტი/Scientific Committee:**ჯაბა სამუშია/Jaba Samushia**

პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჩექტოხი, საქაჩთველო
Professor, Rector of Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

მერაბ ხალვაში/Merab Khalvashi

პროფესორი, ბათუმის შოთა ჰუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჩექტოხი, საქაჩთველო
Professor, Rector of Batumi Shota Rustaveli State University, Georgia

სტივენ ჯონსი/Stephen Jones

ჰაჩვახის უნივერსიტეტის დევისის ცენტრის ქაჩთველოლოგიის პროგრამის ხელმძღვანელი, ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტის საქაჩთველო თანამედროვე ისტორიის პროფესორი, აშშ
Director of the Program on Georgian Studies, Davis Center, Harvard University, Professor of Modern Georgian History, Ilia State University, USA

ნანა გაფრინდაშვილი/Nana Gaprindashvili

პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტაჩუდ მეცნიეჩებათა ფაკულტეტის დეკანი, საქაჩთველო
Professor, Dean of the Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

თეიმურაზ პაპასქირი/Teimuraz Papaskiri

პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტაჩუდ მეცნიეჩებათა ფაკულტეტის დეკანის მოადგილე, საქაჩთველო
Professor, Deputy Dean of the Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ეკატერინე ნავროზაშვილი/Ekaterine Navrozashvili

ასოციეხებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტაჩუდ მეცნიეჩებათა ფაკულტეტის სამეცნიეჩო კვლეეებისა და განვითაჩების სამსახუჩის უფოხი, საქაჩთველო
Associate Professor, Head of the Office of Academic Research and Development, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

დარეჯან გარდავაძე/Darejan Gardavadze

პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტაჩუდ მეცნიეჩებათა ფაკულტეტი, აღმოსავლეთმცოდნეობის ს/ს ინსტიტუტის ხელმძღვანელი, საქაჩთველო
Professor, Head of the Institute of Oriental Studies, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ნინო ჩიქოვანი/Nino Chikovani

პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტაჩუდ მეცნიეჩებათა ფაკულტეტი, კულტუჩის კვლეეების ს/ს ინსტიტუტის ხელმძღვანელი, საქაჩთველო
Professor, Head of the Institute of Cultural Studies, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ივანე წერეთელი/Ivane Tsereteli

ასოციირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, კულტურის კვლევების ს/ს ინსტიტუტი, საქართველო
Associate Professor, Institute of Cultural Studies, Faculty of Humanities,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ქეთევან კაკიტელაშვილი/Ketevan Kakitelashvili

ასოციირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, კულტურის კვლევების ს/ს ინსტიტუტი, საქართველო
Associate Professor, Institute of Cultural Studies, Faculty of Humanities,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ირაკლი ჩხაიძე/Irakli Chkhaidze

ასოციირებული პროფესორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, კულტურის კვლევების ს/ს ინსტიტუტი, საქართველო
Associate Professor, Institute of Cultural Studies, Faculty of Humanities,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

თეა ქამუშაძე/Tea Kamushadze

მოწვეული დოცენტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, საქართველო Invited Lecturer, Faculty of Humanities,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ბალაშ ტრენსენი/Balázs Trencsényi

პროფესორი, ცენტრალური ევროპის უნივერსიტეტის ისტორიის დეპარტამენტი, უნგრეთი
Professor, Department of History, Central European University, Hungary

ტატიანა პერგა/Tatiana Perga

წამყვანი მკვლევარი, უკრაინის მეცნიერებათა აკადემიის მსოფლიო ისტორიის ინსტიტუტი, უკრაინა
Leading Researcher, Institute of World History, Ukrainian Academy of Sciences, Ukraine

ქარსტენ შაფკოუ/Carsten Schapkow

პროფესორი, ოკლაჰომას უნივერსიტეტი, შუსტერმანის სახელობის იუდაიზმისა და ისრაელის კვლევების ცენტრი, ნაციონალიზმის შესწავლის ცენტრის დირექტორი, აშშ
Professor, University of Oklahoma, Schusterman Center for Judaism and Israel Studies,
Director of the Center for the study of Nationalism, USA

საორგანიზაციო კომიტეტი/Organizing Committee:**ნათია ფუტკარაძე/Natia Putkaradze**

ფილოლოგიის დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის სამეცნიერო კვლევებისა და განვითარების სამსახურის უფროსი სპეციალისტი, საქართველო

PhD in Philology, Senior Specialist at the Office of Academic Research and Development, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ირინა ნოზაძე/Irina Nozadze

დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის აკად. შოთა ძიძიგურის სახელობის ბასკოლოგიის ცენტრის უფროსი სპეციალისტი, საქართველო

PhD Student, Senior Specialist at Shota Dzidziguri Baskology Center, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

სოფიო პაპიაშვილი/Sophio Papiashvili

დოქტორი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ხაჩისხის უზენაესი სასწავლო ცენტრის უფროსი სპეციალისტი, საქართველო

PhD Student, Senior Specialist at the Quality Assurance Office, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ირმა ჭანტურია/Irma Tchanturia

მაგისტრანტი, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტი, საქართველო

MA Student, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ლიზა კახაბერიძე/Liza Kakhaberidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ბაკალავრიატის საფეხურის სტუდენტი, საქართველო

BA Student, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ნიკოლოზ შაფაქიძე/Nikoloz Shapakidze

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის ჰუმანიტარულ მეცნიერებათა ფაკულტეტის ბაკალავრიატის საფეხურის სტუდენტი, საქართველო

BA Student, Faculty of Humanities, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

შრომები
Proceedings

განათლება და ეროვნული იდენტობა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში (1918-1921)

Education and National Identity in the Democratic Republic of Georgia (1918-1921)

ნატო სონღულაშვილი

Songhulashvili Nato

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, საქართველო
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

ქართულ ისტორიოგრაფიაში მნიშვნელოვანი ადგილი უკავია განათლების საკითხის შესწავლას სხვადასხვა ქრონოლოგიურ მონაკვეთში და არა ერთი გამოკვლევაა შექმნილი ამ მიმართულებით. თუმცა, ამჟამად ჩემი მიზანია, ყურადღება გავამახვილო შემდეგ საკითხებზე, განათლება, როგორც: 1. ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის, 2. ეროვნული იდენტობის და 3. სოციალურ ფენათა დაახლოების საშუალება. აღნიშნული საკითხის ამგვარად შესწავლა მნიშვნელოვანი და აქტუალურია.

ნაშრომის მიზანს წარმოადგენს გამოვარკვით: 1. რა ფაქტორებმა განაპირობა საგანმანათლებლო სისტემის აქტუალობა? 2. რა ფუნქცია შეიძინა 1918-1921 წლებში განათლებამ? 3. რა როლი შეასრულა განათლებამ ეროვნული ცნობიერების განმტკიცებაში და სხვადასხვა სოციალური ფენების დაახლოებაში; 4. რა ღონისძიებებს ატარებდა ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა საგანმანათლებლო სისტემის აღორძინებისთვის? 5. რა გავლენა იქონია განათლების სისტემის განვითარებისათვის ბრძოლაში რუსეთსა და, ზოგადად, ევროპაში მიმდინარე ფაქტორებმა? 6. რა წარმოადგენდა ეპოქის გამოწვევას?

1. XIX საუკუნის მეორე ნახევრიდან საქართველო ახალი გამოწვევების წინაშე აღმოჩნდა. მას, ერთი მხრივ, უნდა გადაეღებინა ფეოდალური სისტემის რღვევის შედეგად წარმოქმნილი პრობლემები და ახალ სოციალურ-ეკონომიკურ გარემოში დამკვიდრებულიყო და ჩამოყალიბებულიყო და, რაც მთავარია, განეგრძო ბრძოლა საქართველოს დამოუკიდებლობის აღდგენისათვის განსხვავებული გზით: შეიარაღებული გამოსვლების ნაცვლად განათლებით, ცოდნით, ორგანიზებულობით და მისი მოთხოვნა ეპოქის და საქართველოს ინტერესებისა და შესაძლებლობების შესაბამისი ყოფილიყო. 2. მეორე მხრივ, ეს არის პერიოდი, როდესაც ქართული კულტურული ელიტის ნაწილი ცდილობს ნაციონალიზმის პროპაგანდას, ცოდნის ამალგებას, ქვეყნის ისტორიის გაცნობას ფართო ფენებში, წარსულის იდეალიზაციას, ეროვნული ფასეულობების დაცვის შეგნების გაღვივებას. 3. XIX საუკუნის 90-იანი წლებიდან ჩნდებიან ახალი სოციალური ფენები: პროლეტარიატი და ბურჟუაზია, საფუძველი ეყრება სხვადასხვა პოლიტიკური პარტიების ჩამოყალიბებას, რომელთაც დამოუკიდებლობის მოპოვების და საქართველოს სამომავლო განვითარების საკუთარი ხედვები გააჩნდათ. ეს არის ეროვნული იდეის ჩამოყალიბებისათვის, თავისუფლებისათვის ბრძოლის პერიოდი, რომელიც გახდა საფუძველი 1918 წელს საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენისა.

1. განათლების როლი ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის პროცესში – კაპიტალისტური წყობის დამკვიდრებამ ახალი სოციალური ფენების: პროლეტარიატის და ბურჟუაზიის ჩამოყალიბებას შეუწყო ხელი. ბატონყმობის გაუქმებამ მნიშვნელოვნად შეცვალა პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური სისტემა. ახალ გარემოში ახალი მოთხოვნები და გამოწვევები გაჩნდა. არა მხოლოდ პროლეტარიატი და ბურჟუაზია, არამედ მთელი საზოგადოება ძირულ გარდაქმნებს განიცდიდა. მით უმეტეს, რომ XIX საუკუნეში ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობა ევ-

როპაში საკმაოდ გაძლიერდა, რასაც შედეგად ეროვნული სახელმწიფოების ჩამოყალიბება მოჰყვა. საქართველო ამ ცვლილებებს განსხვავებულად ხვდება. ის, როგორც რუსეთის იმპერიის დაპყრობილი ნაწილი, ბუნებრივია აქ მიმდინარე მოვლენების ზეგავლენას განიცდის და მაშინ, როცა ევროპაში ეროვნული სახელმწიფოების ჩამოყალიბების პროცესი მიმდინარეობს, საქართველო თავისუფლებისთვის ბრძოლის ახალ გზებს ეძებს და ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა ბრძოლის განსხვავებული მეთოდებით საზოგადოების ეროვნული ცნობიერების ამაღლების მეშვეობით საერთო ქართული სივრცის შექმნას და ყველა სოციალური ფენის თანაბრად ჩართვას ცდილობს დამოუკიდებლობის მოპოვებისათვის ბრძოლაში. ეს პროცესი გრძელდება 1918-1921 წლებში. სწორედ ამიტომ მნიშვნელოვანია, გაანალიზდეს, რა ფორმით ვითარდებოდა ეროვნული იდეა? როგორ მოიპოვებოდა განათლების პროცესი?

2. განათლების როლი ეროვნული იდენტობის განმტკიცების პროცესში – მას შემდეგ, რაც რუსეთის იმპერიის მიერ გაუქმდა საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობა და ქართველი ერის მთავარი ლოიალობის ობიექტი – მეფე აღარ არსებობდა, გაუქმდა საქართველოს მართლმადიდებელი ეკლესიის ავტოკეფალია, სასულიერო წოდების წარმომადგენლებს სერიოზული დაბრკოლებები შეექმნათ საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებული უფლებების რეალიზაციისთვის. საზგასასმელია, რომ ხალხთან მთავარი დამაკავშირებელი და ეროვნული იდეების მატარებელი ყოველთვის იყო სამღვდლოება. ამ უფლების ჩამორთმევის შემდეგ, რუსეთმა მაინც ვერ შეძლო საუკუნეების მანძილზე ჩამოყალიბებული კავშირის სრული აღმოფხვრა ხალხსა და ეკლესიას შორის, საჭირო გახდა ახალი ორგანოს შექმნა, რომელიც ხელს შეუწყობდა ხალხთან კავშირს და რაც მთავარია, ეროვნული იდეების ქადაგებას.

სკოლა, გარდა იმისა, რომ საგანმანათლებლო დაწესებულება იყო, მას ახალი ეპოქა ახალ მოთხოვნებს უყენებდა. ამიტომ საჭიროა, გამოირკვეს: 1. რა როლი ჰქონდა და რა მეთოდებით მოითხოვდა ქართული კულტურული ელიტა ქართულ ენაზე წარმოებულ განათლებას. 2. რა ფორმით უნდა მომხდარიყო სკოლების საშუალებით ეკონომიკური, სამეურნეო განათლების და ეროვნული ცნობიერების ამაღლება და თავისუფლებისათვის ბრძოლის პროცესში ყველა სოციალური ფენის

3. სოციალურ ფენათა დაახლოების საკითხი – ბატონყმობის გაუქმებას შედეგად მოჰყვა კაპიტალისტური წყობის დამკვიდრება. ახალმა ეკონომიკურმა ფორმამ გარკვეული ცვლილებები გამოიწვია სოციალურ სისტემაში. ჩამოყალიბდა ახალი სოციალური ფენები: ბურჟუაზია და პროლეტარიატი. ფაქტობრივად, გაქრობის საფრთხე შეექმნა თავადაზნაურობას, რაც ეტაპობრივად ხორციელდებოდა. შეეზღუდა გლეხებს ფუნქციები, განსხვავებულ გარემოში თავის დამკვიდრება უჭირდა. არაქართველთაგან შემდგარი ბურჟუაზია, რომელიც მატერიალური თვალსაზრისით ძლიერ ძალას წარმოადგენდა, ნაკლებად იყო დაინტერესებული ქართველი ერის მომავლით, პროლეტარიატი კი სანყის ეტაპზე კლასობრივი ცნობიერებით იყო შეპყრობილი. ეს ყოველივე უარყოფითად აისახებოდა ქართველთა ერთიანობაზე, ამიტომ საჭირო გახდა, მტკიცედ ჩამოყალიბებული იდეოლოგია, რომლის ირგვლივ გაერთიანდებოდა ქართველობა. როგორც ცნობილია, საქართველოში ეროვნული იდეის განვითარების მიმართულებით ახალი ეტაპი იწყება XIX საუკუნის II ნახევრიდან, როდესაც სამოღვაწეო ასპარეზზე გამოდიან სამოციანელები ილია ჭავჭავაძის მეთაურობით და მათი მთავარი მიზანი ხდება ილიას მიერ დამკვიდრებული ლოზუნგის: „მამული, ენა სარწმუნოება“ შენარჩუნებისთვის ბრძოლა. ეს არის იდეა, რომელიც, ფაქტობრივად მთლიანად გასდევს XIX საუკუნის II ნახევრის ქართველი საზოგადოების წამყვანი ნაწილის, კულტურული და პოლიტიკური ელიტის ბრძოლას ეროვნული ცნობიერების ამაღლებისათვის მოსახლეობის ფართო ფენებში და ეროვნული თავისუფლებისათვის. დავინყებ იმით, რომ ილიას მიერ ერთიან ლოზუნგად დამკვიდრებული „მამული, ენა, სარწმუნოება“, საუკუნეების მანძილზე, სხვადასხვა ეტაპზე ეპოქის მოთხოვნილებებიდან გამომდინარე, დღის წესრიგში იდგა ყოველთვის, თუმცა ცალკეულ შემთხვევებში რომელიმე მათგანი წინა პლანზე იყო წამოწეული და განმსაზღვრელ როლს

ასრულებდა. 1918-1921 წლებში კი თითოეული სიმბოლო მნიშვნელოვანი ხდება და განსაკუთრებულ ადგილს იკავებს დამოუკიდებელ საქართველოში.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე კვლევის ობიექტია: პირველი რესპუბლიკის პერიოდი ერთ-ერთი რთული მონაკვეთია საქართველოს ისტორიაში. ერთი მხრივ, ყალიბდება და მეორე მხრივ, განვითარებას განიცდის ეროვნული მოძრაობის იდეოლოგიური ფორმები, რომლის უპირველეს გამოხატულებას წარმოადგენდა განათლებული და საკუთარი ქვეყნის ისტორიის მცოდნე საზოგადოება. როგორც უკვე აღვნიშნე, XIX საუკუნის II ნახევრიდან დაწყებული ეროვნულ-განმათავისუფლებელი მოძრაობის პროცესი განათლებული და ნაციონალური იდეის შეგნებით განმსჭვალული საზოგადოების ჩამოყალიბებისკენ იყო მიმართული. ამ პროცესების ლოგიკური გაგრძელებაა 1918-1921 წლებში მიმდინარე მოვლენები. დამოუკიდებელმა საქართველომ გეზი დასავლეთზე აიღო და მისი მიზანი გახდა ქვეყნის სხვადასხვა სფეროს ევროპეიზაცია და მათ შორის განსაკუთრებული ადგილი დაიკავა განათლების ფაქტორმა. განათლების საკითხის წინა პლანზე წამოწევა უკავშირდება ეპოქის მოთხოვნილებას. გარდა იმისა, რომ ქართველი ნაციონალისტების მიზანი იყო წიგნიერი თაობის აღზრდა, ეს ისტორიული აუცილებლობიდანაც გამომდინარეობდა. XIX საუკუნის II ნახევარი და XX საუკუნის პირველი ოცნლეული არის დრო, როდესაც მსოფლიო მასშტაბით იწყება ახალი გარდაქმნები, როგორც პოლიტიკური, სოციალურ-ეკონომიკური, ასევე კულტურული თვალსაზრისითაც. განათლებული საზოგადოების საჭიროება ახალმა პოლიტიკურმა წყობამაც მოითხოვა. კაპიტალისტურმა წყობამ მთლიანად შეცვალა არსებული სიტუაცია. მოდერნულ ეპოქაში განათლება ყველასთვის სავალდებულო გახდა. ამასთან სქესთა განურჩევლად ყველას ერთად უნდა ესწავლა. ეს პროცესი სოციალური უთანასწორობის მოსპობისკენაც იყო მიმართული. „ბავშვობაში სწავლის დროს ერთად ყოფნა სხვადასხვა საზოგადოებრივ კლასთა შვილებში განავითარებს ისეთ სულიერ და ზნეობრივ ჩვეულებებს, რომელიც შემდეგ, როცა ისინი ცხოვრებაში გამოვლენ, ბევრის მხრით სასარგებლო და გამოსაადეგი იქმნება. ეს გარემოება ხელს შეუწყობს წოდებრივი ცრუმორწმუნეობის აღმოფხვრას“.¹ სკოლის უმთავრეს ფუნქციად იქცა სოციალური ფენების დაახლოება. „სკოლამ სრულიად უნდა მოსპოს თავის კედლებში წოდებრივი განსხვავება. შეძლებითი უთანასწორობა კიდევ უფრო საგრძნობელია დღეს. სკოლა არ უნდა უწყობდეს ხელს შეძლებულთა ეგოიზმის განვითარებას. არ უნდა ზრდიდეს მათში რაიმე თავისებურ ეგოიზმს, რომელიც შეძლებულს აგრძნობინებს თავის ვითომდა უპირატესობას. ამიტომ დაწყებითი სკოლა ყველასათვის საერთო უნდა იყოს, რომ ღარიბი მუშის შვილი და მილიონერისა თანასწორნი იყვნენ აღზრდის წინაშე. ეს შეამცირებს განკერძოებას, ორივე მხარეს შეაჩვევს ერთმანეთის მეტის პატივისცემას“.² მაგრამ ყველაზე მნიშვნელოვნად მიიჩნევდნენ არა მხოლოდ ქართულ ენაზე წარმოებულ სწავლა-განათლების პროცესს, არამედ სკოლებში არსებული ბიუროკრატიული სულის აღმოფხვრას. საგანმანათლებლო საკითხებზე გვხვდება ინფორმაცია ნებისმიერი სახის წყაროში, რადგან ეს იყო ეპოქის მთავარი მოთხოვნა და გამოწვევა. ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა მაქსიმალურად ცდილობდა საზოგადოების დარწმუნებას სკოლების დიდი რაოდენობით გახსნის აუცილებლობაში. როგორც უკვე აღვნიშნე, ეს ფაქტორი გამომდინარეობდა როგორც ეპოქის გამოწვევებიდან გამომდინარე, ასევე ქართული საზოგადოებისთვის ეროვნული დატვირთვაც გააჩნდა.

XIX საუკუნის II ნახევრიდან დაწყებული ბრძოლის ახალი ეტაპი თავისთავად მოითხოვდა საგანმანათლებლო სისტემის დახვეწა-განვითარებას, რაც გრძელდება როგორც XX საუკუნის დასაწყისში, ისე 1918-1921 წლებში. „ეროვნული სკოლა ეს ის მოედანია, სადაც ერის გრძნობამ და გონებამ პირველი ფეხი უნდა აიდგას; ის გამზრდელია ერისა, რომელმაც უნდა აძლიოს ერს მასაზრდოებელი სულისა და ხორცის იმ პატარა სანყაოთი, რომელიც ზედ გამოჭრილია ერის შინაურ

¹ გაზეთი „ივერია“, 1905, #148, გვ. 1

² კ. კანდელაკი, საქართველოს ეროვნული მეურნეობა, ტ. 1, პარიზი: დ. ხელაძის გამოცემა, 1935, გვ. 18

ცხოვრებაზე, მის სულიერ და ხორციელ ცხოვრებაზე. და მართლაც სკოლა მსაზრდოებელია ერისა, მაგრამ სკოლასაც გარჩევა აქვს: მახინჯ სკოლის შემწეობით შეიძლება ადამიანის სრული გადაგვარება, მისი პიროვნების დაჩაგვრა. მისი უნარიანობის ჩაკვლა. სკოლის დახმარებით ძალიან ადვილია მონების გაზრდა. სწორედ ამისთანა მისიას კისრულობდნენ ჩვენებური ძველი მთავრობის სკოლები, რომელთა უპირველესი მიზანი მოზარდ თაობისათვის გონების ახსნა და განვითარება კი არ იყო, არამედ სხვადასხვა მოზარდ თაობის გადაგვარება და მათთვის საჭირო ბიუროკრატ მოხელეების აღზრდა.³ აღნიშნული პერიოდი ნაციონალიზმის და სოციალიზმის ქადაგების დროა და ამიტომ განსხვავებული იდეები არსებობდა. ყველა მიმდინარეობა თუ ორგანო საკუთარი იდეოლოგიის დამკვიდრებას ცდილობდა ხალხში. ამ მხრივ გამონაკლისი არც სკოლა იყო. რამდენადაც ეროვნულ მოღვაწეებს სკოლის საშუალებით ნაციონალური, ეკონომიკური და საგანმანათლებლო იდეების ქადაგება სურდათ, იმდენად რუსეთის ხელისუფლება საკუთარი მიზნების განხორციელებისთვის იყენებდა. მაშინ, როდესაც დამოუკიდებლობის აღდგენისთვის ბრძოლაში ყველა სოციალური ფენის ჩართვა გახდა საჭირო, დღის წესრიგში დადგა საზოგადოების ერთიანი იდეის ირგვლივ გაერთიანება. ეს ფუნქცია სკოლას უნდა შეესრულებინა. 1917 წლის 17 ივლისის განათლების სამინისტროს მოხსენებიდან სკოლების რეორგანიზაციის თაობაზე, საუბარია წოდებათა მოსპობის აუცილებლობაზე: „თანასწორობის იდეაზე აგებულს დემოკრატიულ სახელმწიფოში შეუწყნარებელია, რომ სოციალურად და წოდებრივად განკერძოებულს ერში ყოველ წრეს, ყოველ კლასს ჰქონდეს თავისი საკუთარი დამოუკიდებელი გზა განვითარებისათვის. თანასწორობა არა მარტო უფლებრივი მოვლენაა, იგი აუცილებლად კულტურულ თანასწორობას გულისხმობს და მაშასადამე, მთელი საზოგადოების ცოცხალი ძალები თავისი განვითარებისათვის ერთგვარს, თანასწორსა და თანაბარ პირობებში უნდა იყოს ჩაყენებული. ცხადია, რომ საზოგადოების ყველა ელემენტისათვის ერთი საერთო განათლების სკოლა საჭირო თავისი შინაარსით, თავისი პროგრამით. თანასწორობა მოითხოვს, რომ საზოგადოებაში ჯგუფებისა და კლასების არსებობამ არ შექმნას მთლიანობის დამრღვევი, გამთიშველი პირობები, რასაც ადგილი აქვს, როდესაც სკოლა წოდებრივ შემადგენლობაზეა აგებული. აქედან – ერთი სკოლა არა მარტო შინაარსით, არამედ შემადგენლობის მხრივაც.⁴ ახალმა სოციალურ-ეკონომიკურმა წყობამ გარკვეული გავლენა იქონია, როგორც ევროპაში, ასევე რუსეთში მიმდინარე მოვლენებზე და ახალი ეპოქისათვის დამახასიათებელი იდეებს ზიარებული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა ზემოთ აღნიშნულ პრობლემებთან ერთად წოდებრიობის გაუქმებაზეც ამახვილებდა ყურადღებას. მართალია, თითოეულ პოლიტიკურ დაჯგუფებას საკუთარი სამოქმედო გეგმა გააჩნდა საქართველოს სამომავლო განვითარებასთან დაკავშირებით, თუმცა საგანმანათლებლო სისტემის ამ ფორმით დახვეწა-სრულყოფაზე თითქმის ყველა თანხმდებოდა.

მართალია, 1918-1921 წლებში საქართველოს ხელისუფლების მიზანმიმართული და თავდაუზოგავი მუშაობის შედეგად განათლების პრობლემის მოგვარება უმთავრეს საკითხად იყო დაყენებული და ამისთვის არაერთი ღონისძიება გატარდა, თუმცა საწყის ეტაპზე ჯერ კიდევ მრავალი პრობლემა არსებობდა, რაც შეეხებოდა სკოლებში ეროვნული საგნების შეტანის საკითხს. ბუნებრივია, როდესაც აღნიშნულ პერიოდს ვაფასებთ გასათვალისწინებელია ის გარემოება, რომ ეს პერიოდი საკმაოდ ხანმოკლე იყო იმისთვის, რომ ყველა დასახული მიზანი და გეგმა განხორციელებულიყო და რეალობად ქცეულიყო. თუმცა, ვფიქრობ აღნიშნული დროის მონაკვეთი ერთ-ერთი გამორჩეულია საქართველოს ისტორიაში თავისი მიღწევებით.

ერთ-ერთი მთავარი პრობლემა, რომელიც იდგა 1918 წელს ახლად დამოუკიდებლო-ბა-მოპოვებული საქართველოს წინაშე იყო სკოლებში ეროვნული ხასიათის საგნების შეტანა. ეს კარგად არის ასახული 1918 წლის 13 ნოემბრის ქალაქთბილისის მეორე ქართული გიმნაზიის დირექტორისადმი,

³ გაზეთი „მებრძოლთა ხმა“, 1917, #40, გვ. 13

⁴ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #509, ფურც. 6

ამავე გიმნაზიის მოსწავლეების მიერ მიმართული განცხადებიდან: „დამოუკიდებელ საქართველოს სახელმწიფოში ყოველ მცხოვრებს ესაჭიროება სახელმწიფო ენის ცოდნა და ნამეტნავად თვით ქართველობას. ჩვენ ტფილისის მე-2 ვაჟთა გიმნაზიის ქართველნი მოწაფენი, როგორც ასეთნი, მოკლებული ვიყავით სამშობლო ენის სათანადოდ შესწავლას. გვრცხვენოდა ჩვენი თავისა, რომ არ შეგვეძლო სამშობლო ენაზედ მსჯელობა ფართე საზოგადოებაში; იჩრდილებოდა ჩვენი გულის წადილი და სულიერი განცდა სწრაფად ქრებოდა, ვინაიდან ამას ენა ვერ გამოთქვამდა და სათანადო მომზადებაც არ მოგვეპოვებოდა. ასე მიდიოდნენ წელნი, მაგრამ ისტორიამ თავისი გაიტანა და საქართველოც ჩადგა თავისუფალ ერთა ლაშქარში. სახელმწიფოებრივი აპარატი სწრაფად იქმნება და ქართველი მოწინავე ახალგაზრდობაც უნდა მიეშველოს მას თავისი ცოდნით. ეს რომ შეასრულოს ქართველმა ეხლანდელმა ახალგაზრდობამ, მას სჭირია ზედმინვნით მშობლიურ ენის ცოდნა, რომელიც გამოიხატება არა მარტო ქართული წერა-კითხვის შესწავლაში, არამედ ქართული ლიტერატურის, საქართველოს ისტორიის, გეოგრაფიის და მის კანონმდებლობის ცოდნის და შესწავლისაგან. ეს განხორციელებულია ჩვენს გიმნაზიაში/სახეში, გვყავს მე-8 კლასი, მაგრამ უკიდურესად მცირე მასშტაბში. საქართველოს ისტორიას სულ 2 გაკვეთილი აქვს კვირაში დათმობილი, მაშინ როდესაც ისეთ საგანს, როგორც არის რუსული ისტორია, რომლის შინაარსიც რამდენჯერმე გვაქვს შესწავლილი, 2-ჯერ აქვს ადგილი დათმობილი კვირაში. მართალია, ეს რუსული ისტორიის კურსი ზოგადად აშუქებს საგანს კულტურის და ეკონომიის მხრივ, მაგრამ ჩვენ მე-8 კლასის მოწაფეებს, რომელნიც აგერ რამდენიმე თვის შემდგომ უნდა წარვსდგეთ საზოგადოებათა წინაშე, გვესაჭიროება უფრო ჩვენი ერის, სამშობლოს ისტორიის ცოდნა, მისი კულტურის და ეკონომიის განვითარება, ვინაიდან ამიერიდგან მასთან გვექნება ყოველდღიურად საქმე“.⁵ ამასთან განცხადებაში მოსწავლეები სვამენ კითხვას: „რა ვიქნებით ჩვენ? აქ არსებობს მხოლოდ ერთი პასუხი: ყოველ ჩვენგანის ქართული სახე დაიჩრდილება და როდესაც კამათი ჩამოვარდება საქართველოზე, მის ისტორიის განვითარებაზე, ჩვენ მხოლოდ შეგვრჩება სახეზედ წითელი ფერი“.⁶

როგორც უკვე აღვნიშნე, საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ხელისუფლებამ არაერთი მნიშვნელოვანი რეფორმა განახორციელა. მათ შორის იყო გარდაქმნები განათლების სფეროში. ქართველი საზოგადოების ნაწილი ჯერ კიდევ რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში ყოფნის დროს მაქსიმალურად ცდილობდა ფართო ფენებში განათლების დონის ამაღლებას და ბუნებრივია, დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ ეს საკითხი უპირველესი განხილვის საგანი გახდა. ეს, პირველ რიგში, გამოიხატებოდა სკოლების ნაციონალიზაციით, რომელსაც საფუძველი 1917 წლის თებერვლის რევოლუციის შემდეგ ჩაეყარა და 1918 წლიდან ახალი აღმავლობა განიცადა. ეს ყოველივე კი დაკავშირებული იყო სკოლების რეორგანიზაციის პროგრამასთან, რაც, პირველ რიგში, გულისხმობდა ქართულ ენაზე სწავლა-განათლების წარმოებას და სასწავლო საგნებში: საქართველოს ისტორიის, ქართული ენისა და ლიტერატურის, საქართველოს გეოგრაფიის შეტანას. როგორც აღვნიშნეთ, ამ მიმართულებით მოღვაწეობას ართულებდა საქართველოს, განსაკუთრებით თბილისის სკოლების ეროვნული შემადგენლობა. როგორც ცნობილია, რუსეთის საიმპერატორო კარმა საქართველოში სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლების ჩამოსახლებას შეუწყო ხელი, რამაც მთელი სიმწვავით თავი იჩინა დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ. 1918 წლის მონაცემებით, ზოგიერთ სკოლებში ქართველებს არაქართველები სჭარბობდნენ.

1918-1921 წლებში, მაშინ, როცა საქართველოს რესპუბლიკა ვითარდებოდა და წელში გამართვას ცდილობდა, ფორმალურად თუ არაფორმალურად, მთელი საზოგადოება, მუნიციპალიტეტები თუ ქალაქების წარმომადგენელი ცდილობდნენ, შეექმნათ დემოკრატიული და გახსნილი სივრცეები, რომელიც ხელმისაწვდომი გახდებოდა ყველა დაინტერესებული პირისთვის. რაც მთავარია, ამგვარ

⁵ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. # 211, ფურც. 32

⁶ იქვე, ფურც. 32

ადგილას მოხვედრილი ნებისმიერი მოქალაქე მეტად მნიშვნელოვან, ფასეულ ინფორმაციას ათუ ცოდნას მიიღებდა და ეს ურთიერთობა ნაყოფიერ შედეგებს მოიტანდა ზოგადად. სახალხო უნივერსიტეტებში იმართებოდა საინტერესო ლექციები ისეთ თემებზე, როგორცაა: ძველი და ახალი ქართული ლიტერატურა, მსოფლიო და საქართველოს ისტორია, ბუნებისმეტყველება, პოლიტიკური ეკონომიკა, ქალთა ჰიგიენა, ფიზიოლოგია, გეოგრაფია და ა.შ.

აი, როგორ აღწერს 1919 წელს „სახალხო საქმეში“ დაბეჭდილ ერთ წერილში უცნობი „მოკეთე“ სახალხო უნივერსიტეტის მნიშვნელობას: „სახალხო უნივერსიტეტის მოღვაწეობას უდიდესი მნიშვნელობა აქვს საზოგადოების იმ ელემენტებისთვის, რომელთაც სიღარიბისა თუ სხვა მიზეზების გამო თავის დროს ვერ მიუღიათ განათლება“.⁷ როგორც ჩანს, სახალხო უნივერსიტეტი საკმაოდ ფართოდ იყო გავრცელებული თბილისში, მისი ფილიალები არსებობდა პრაქტიკულად დედაქალაქის ყველა უბანში და საზოგადოება დიდ ინტერესს იჩენდა ლექციებისა და დისკუსიების მიმართ.

საარქივო-დოკუმენტურ წყაროებში საინტერესო შეფასებას ვხვდებით განათლებასთან მიმართებით ქართველი მაჰმადიანების შესახებ. აი, ერთი მათგანი: „სწავლა-განათლების მხრივ სამაჰმადიანო საქართველო ყველაზე უფრო ჩამორჩენილი მხარეა მთელ კავკასიაში. თავის ფიზიკურ და ეკონომიურ გეოგრაფიის მიხედვით, აჭარა და მესხეთი შვეიცარიას მოგვაგონებს, მაგრამ აჩვენებს არ შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ მეორე ხალხი, რომელიც სწავლა-განათლების მხრივ აჭარა-მესხეთის ხალხზე უფრო უბედური იყოს. ამ ქვეყნის თითქმის ვერც ერთ ალაგს ვერ ნახავთ სწავლა-განათლების ნიშან-წყალს, ვერ ნახავთ სკოლას. ხალხიდან გამოსული ინტელიგენცია არ არის; უნივერსიტეტდამთავრებულთა რიცხვი ორია (რეჟები ნიჟარაძე და ჰასან ლორთქიფანიძე) და ისიც არის გიმნაზია-გათავებული (სულეიმან დიასამიძე და მუსტაფა ქანსელაძე), რომლებიც ამჟამად ქართულ უნივერსიტეტში სწავლობენ. მთელს ჩვენს ინტელიგენციას ეს პირები შეადგენენ. აჭარა-მესხეთის მხარეში ბათუმი ისეთი ცენტრია, რომლის საშუალებითაც 3-4 დღეში შეიძლება დამოკიდებულების დაკავება ყველა კულტურულ ქვეყნებთან, ამასთანავე აჭარა-მესხეთში ბევრი არის ბუნებრივი გზები (ჭოროხის, აჭარის წლის, ფოცხოვის, ქობლანის ხეობები), რომლებიც ამ მხარეს ბათუმთან აკავშირებენ. და ასეთ პირობებში საკვირველიც კია, რომ ამ მხარეში ცივილიზაციის ნასახიც არ არის. ორივე ძმები ქართველები ერთნაირ გეოგრაფიულ პირობებში ცხოვრობდნენ; მით უფრო დამალონებელია ის გარემოება, რომ მაშინ, როდესაც ქრისტიან ქართ-ველებმა მიაღწიეს განვითარების სათანადო სიმაღლეს და მათ დამოკიდებულება აქვთ მთელ კულტურულ ქვეყანასთან, ქართველი მუსულმანები ამ მხრივ სრულიად მოწყვეტილნი არიან და განაგრძობენ პრიმიტიულ ცხოვრებას. ასეთი მოვლენა აიხსნება იმ ისტორიული პირობებით, იმ მონობით, რომელიც აჭარა-მესხეთმა გადაიტანა თავის თავზე.“⁸

1920 წლის 7 ივნისის საქართველოს დამ-ფუძნებელ კრებაზე განხილული საკითხებიდან ირკვევა, რომ ახალციხის მაზრაში საშუალო სკოლები საერთოდ არ იყო, იყო მხოლოდ უმაღლესი და პირველდანიებითი სკოლა. უმაღლესდანიებით სასწავლებლებში სამი განყოფილებაა: ქართული, სომხური და რუსული. უმაღლეს სასწავლებელში სწავლა სესის მიხედვით არ იყო მოწყობილი და ზოგადად ამ რეგიონში სკოლების გახსნის აუციებლობა იდგა დღის წესრიგში.⁹ 1919 წლის 29 დეკემბრის მონაცემებით სენაკის მაზრაში ითვლებოდა: 121 პირველდანიებითი სკოლა, აღნიშნული სკოლებიდან 11 ახალგახსნილია. 2. მაზრის მთელი პირველდანიებითი სკოლები შეიცავდა 473 განყოფილებას, 3. მოწაფეთა რიცხვი უდრიდა 11 516. 4. მასწავლებლები 281, რომლებიდან 240-ს აკმაყოფილებს ხაზინა, 41-ს ინახავდა ერობა.¹⁰

⁷ საქართველოს რეგიონების ცხოვრება 1918-1921 წლებში, თბილისი, 2018, გვ. 206

⁸ სცსა, ფ. 1830, აღწ. 1, საქ. #9, ფურც. 10-11

⁹ სცსა, ფ. 1833, აღწ. 1, საქ. #970, ფურც. 1

¹⁰ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #546, ფურც. 1

1921 წლის 3 თებერვლის შორაპნის ერობის გამგეობის მონაცემებით: მაზრაში არსებობდა სულ 128 დაბლდანყებითი სასწავლებელი, რომელშიც ასწავლიდა 233 მასწავლებელი.¹¹

ოზურგეთის მაზრაში იყო 129 პირველდანყებითი, 21 უმაღლეს დანყებითი სასწავლებელი და 1 ვაჟთა გიმნაზია. პირველდანყებით სასწავლებელში დასაქმებული იყო 368 მასწავლებელი, უმაღლეს დანყებითში – 160 და ვაჟთა გიმნაზიაში – 7. აქედან: პირველდანყებით სასწავლებელში მუშაობდა 45 საშუალო განათლებამიღებული და 323 დაბალ განათლებამიღებული მასწავლებელი. უმაღლესდანყებით სასწავლებელში შესაბამისად იყო 10 უმაღლესდაუმთავრებელი, 115 საშუალო განათლებამიღებული და 35 დაბალ განათლებამიღებული. ვაჟთა გიმნაზიაში 1 უმაღლეს დამთავრებული და 6 უმაღლესდაუმთავრებელი.¹²

1919 წლისთვის ერობამ გახსნა ტფილისის მაზრაში ათი სკოლა შემდეგ სოფლებში: აღბულაღში /კახეთი/, თხინვალში, შინდისში, ხატის-თელეთში, ახალ სოფელში, ვაშლოვანში, კუმისში, დიდი ენაგეთი და ერთობაში. სწავლა დაიწყო შემდეგ სასწავლებლებში: 1. აღბულაღში, 2. თხინვალში, 3. ხატის თელეთში, 4. პატარა თონეთში, 5. ვაშლოვანში. თბილისის მაზრაში სულ ფუნქციონირებდა 71 სკოლა.¹³

ქუთაისის მაზრაში დანყებითი 2-კლასიანი სკოლათა რიცხვი იყო 20 და 1 კლასიანი – 144, სულ: 164 სკოლა. მასწავლებელთა რიცხვი – 319... დღის წესრიგში იდგა სკოლების გახსნა: 1. მათხოჯის, 2. გურნის, 3. იანეთის, 4. ცხენტაროს, 5. სვეტმალაღის, 6. ჟონეთის, 7. მოჩა-ჯიხაიშის, 8. ენრის, 9. ღანირის, 10. მთავარანგელოზის, 11. ბარის, 12. ზეკარის, 13. ბაშის, 14. ნახახულევის, 18. ენერის, 19. ჯიქ უბანია, 20. ბაგინეთის, 21. გაღმა წყალტუბოს, 22. გეგუთის, 23. ახალ სოფლის, 24. ციხის-ულორის, 25. გოდოგანის, 26. მეჩხერის, 27. ძმუისა-კისორეთის, 28. ლეკორეთის, 29. შუამთის, 30. ფერსათის, 31. ძეგნარის, 32. ჯვაროვანის, 33. დაბაძველის, 34. ნაბლარის, 35. კოკ-ოხომარის.¹⁴

1920 წლისთვის თბილისში ითვლებოდა მთავრობის თექვსმეტი გიმნაზია და რამდენიმე სხვა ტიპის საშუალო სასწავლებელი. საშუალო სასწავლებლების ასეთი რიცხვი სრულიად საკმარისი იყო თბილისისათვის, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, თბილისში მოქმედებდა კიდევ 27 კერძო საშუალო სასწავლებელი, რომელიც მთავრობის სასწავლებლების უფლებით იყვნენ აღჭურვილნი. მათ ეს უფლებები მოიპოვეს რევოლუციის პირველ ხანაში, როდესაც არავის ეცალა ხეირიანად გამოერკვია, ღირსი იყო თუ არა რომელიმე კერძო სასწავლებელი, რათა მას მინიჭებოდა მთავრობის სასწავლებლის სრული უფლებები.¹⁵ ამიტომ ხე-ლისუფლება ცდილობდა არსებული პრობლემების მოგვარებას. ამ პერიოდისთვის არასასურველ სასწავლებლებად ითვლებოდა: 1. პუშკინის კერძო გიმნაზია, 2. მეორე სახალხო ოთხკლასიანი სრულუფლებიანი გიმნაზია, 3. ტერ-სტეპანოვის ოთხკლასიანი შერეული გიმნაზია, 4. ოთხკლასიანი სრულუფლებიანი გიმნაზია ტოფფიმენკოსი, 5. აგაპიევის სრულუფლებიანი რეალური სასწავ-ლებელი, 6. იარუშენკოს სრულუფლებიანი შერეული გიმნაზია, 7. ტიხომნოვის და პასენკოს სრულუფლებიანი კერძო გიმნაზია, 8. გუდენკოს სრულუფლებიანი გიმნაზია, 9. ორბელიანცის გიმნაზია, 10. შამოვის გიმნაზია, 11. ქალთა გიმნაზია ალექსანდროპოლის მასწავლებელთა ჯგუფისა, 12. მაჭაიძის გიმნაზია მოზრდილთათვის, 13. თევზაძის გიმნაზია, 14. რეალური სასწავლებელი სლავიანო-რუსთა საზოგადოების.¹⁶

ქრისტიანობის აღმდგენელი საზოგადოების უწყებაში ირიცხებოდა 1917 წლამდე აფხაზეთში და სამურზაყანოში მყოფი შვიდი სამრევლო სკოლა: ოქუმისა, საბერიოში, ფოქვეშისა, მოქვისა, გალისა, დიხაზურგისა, აჩადანდარისა და ლიხ-ნისა.¹⁷

¹¹ იქვე, ფურც. 20

¹² იქვე, ფურც. 38

¹³ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. # 616, ფურც. 1

¹⁴ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #742, ფურც. 19

¹⁵ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. # 616, ფურც. 46

¹⁶ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #616, ფურც. 49-50

¹⁷ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #586, ფურც. 18

1919 წლის 26 მარტის თავრარის მრევლის მღვდლის გრიგოლ კორძაიას თხოვნიდან სამინისტროსადმი, შვილის განათლების საფასურის გადახდაში დახმარებისათვის ჩანს სვანეთში არსებული მდგომარეობა: „მოგეხსენებათ, რომ სვანეთი სიბნელით გარემოცულია, მოცილებულია კულტურულ მხარეებს და საჭიროებს ნასწავლ ინტელიგენტურ ძალებს, რომ ხალხი არანორმალურ გზაზე დამდგარი შედეგისათვის მაინც გამოსადეგი იყოს ჩვენი ძვირფასი თავისუფალი საქართველოს რესპუბლიკის ეკონომიურად და სხვადასხვანაირ სასურველის მხრით. თუკი ვინმე მოიძებნება სვანეთში ცოტათი თუ ბევრად პროგრესის ბადეში მოდებული, ისევდაისევ ჩვენი ღარიბი სამღვდელოების შვილების. უკანასკნელ ლუკმას ვიღებდით პირიდან, ვზრდიდით შვილებს, რომ ჩვენსავით და ჩვენი თანამოძმეების მსგავსად სიბნელეში არ დარჩენილიყვნენ.“¹⁸

1919 წლის 11 თებერვლის მთავრობის დადგენილების თანახმად საუნყებათაშორისო კომისიის განკარგულებაში გაღებულ იქმნა სახელმწიფო ხაზინიდან 150 ათასი მანეთი ღარიბ მოწაფეთათვის სწავლის ფულის შესატანად... სწავლა-განათლების მიღებაში ზნეობრივი და ნივთიერი დახმარების აღმოჩენა განათლების სამინისტროს სთხოვეს სვანებმა, ასეთი მთხოვნელები იყვნენ აგრეთვე აფხაზები, ინგილოები და სხვა განაპირა კუთხეთა მცხოვრებლებს შორისაც.¹⁹

1919 წლის 16 სექტემბერს მთავრობამ დაადგინა, განათლების სამინისტროს განკარგულებაში გადაეცა ორასი ათასი მანეთი სტიპენდიის დასანიშნად იმ ახალგაზრდებისათვის, რომელნიც აფხაზეთის ან საქართველოს რომელიმე სხვა განაპირა კუთხის ძირითად მცხოვრებლებად ითვლებოდნენ და საშუალება არ ჰქონდათ საკუთარი ხარჯით მიეღოთ სწავლა-განათლება. ასეთი ახალგაზრდებისათვის სწავლა-განათლების მისაღებად დახმარების აღმოჩენა აუცილებელ საჭიროებას წარმოადგენდა: აფხაზეთის და საქართველოს სხვა განაპირა კუთხის მცხოვრებთა შორის სწავლა-განათლება ცენტრთან შედარებით დაბალ დონეზე იყო, რის გამოც ადგილობრივ მოსახლეობას ნაკლები სულიერი კავშირი გააჩნდა დანარჩენ საქართველოსთან. ხელისუფლების შხედულებით: „ერთ კულტურაზე აღზრდილი ხალხი ყოველთვის ცენტრისკენ იქნება მოქცეული და ჩვენს სახელმწიფოებრივ ინტერესებს თავის საარსებო ინტერესებს აღარ დაუპირდაპირებს, პირიქით ჩვენსას შეუთანხმებს და კონტაქტით იმოქმედებს საერთო საქმისათვის. ამ გზით მაშინ შესაძლებელი იქნება კვალად გაცხოველდეს კულტურული ურთიერთობა ცენტრსა და პერიფერიათა – აფხაზეთი, აჭარა და სხვა შორის, რომელიც წარსული საუკუნის განმავლობაში ბოლო ხანამდე თანდათანობით სუსტდებოდა, ხელმეორედ დამყარდეს, გაიღვიძოს ჩვენ მოძმეთა ფართო წრეებში ძველი კეთილმეზობლური ცხოვრების საჭიროება და აუცილებლობა.“²⁰

1920 წლის სასწავლო წლიდან გაიხსნა უმაღლესი დაწყებითი სკოლა შემდეგ ადგილებში: ველისციხეში, გურჯაანში, კარდენახში და ანაგაში, სულ ახალი ოთხი სკოლა. ამავე სასწავლო წლიდან ფუნქციონირებას იწყებდა პირველდანიწყებითი სკოლა შემდეგ ადგილებში: 1. ქართველებისათვის: ნაილური, ქვ. ყანდაურა, შიბლიანი, ფხოველი, ქალალო, მელაანი, ნალაუბანი, ცლუნკაანი, ჭაბუკიანი, გიორგეთი, ყარსუბანი, გურგენიანი, თელა /ოთხმეტი სკოლა/. 2. ოსებისათვის: თონა, ბოლქვა /ორი სკოლა/. 3. თათრებისათვის: კართუბანი, კაბალი, მულანლო, ლამბალო, წინმატიანი /ოთხი სკოლა/.

მომავალი სამოსწავლო წლიდან ემატებოდა თითო მასწავლებელი პირველდანიწყებით სკოლებს შემდეგ სოფლებში: ქართული სკოლები: ვარდისუბანი, შრომა, ათენი, ლელიანი, დედოფლისწყარო, ქვაჩხაანი, ბოდბისხევი, ჭუგაანი, ზემო მაჩხანის, აქობო, ვაქირი, ანაგა, ბაკურციხე, კოლაგი, ვეჯინი, გურჯაანი, ჩუმლაყი, ახაშენი, ჯიმითი, მაღარო/ოსი მასწავლებელი/. რუსულ სკოლებში: გრათოვკა, ახალი ალექსანდროვკა, ახალი დიმიტრიევკა /სამი მასწავლებელი/.

1920 წლის ხარჯთაღრიცხვით ყრილობის მიერ გაღებული თანხა – 150 000 მანეთი დახმარება მოსწავლე ახალგაზრდობის განაწილდეს შემდეგი წესით: თითოეულს ახალგაზრდას მიეცეს თვიურად 4000 მანეთი. ცხრა სამოსწავლო თვის განმავლობაში თითოს 36 000 მანეთი წელიწადში.²¹

¹⁸ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #599, ფურც. 6

¹⁹ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #599, ფურც. 14

²⁰ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #599, ფურც. 19

²¹ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #530, ფურც. 6

სახალხო განათლების სამინისტროსთან არსებული სასწავლო კომიტეტის დანიშნულებას შეადგენს: ა) განხილვა განათლების მინისტრის დავალებით: 1. პედაგოგიური კითხვებისა და პროექტებისა; 2. სასწავლო სახელმძღვანელოებისა და პროგრამებისა; 3. წიგნებისა, თხზულებებისა და პერიოდულ გამოცემებისა, რომელთა გავრცელებაც განზრახულია სასწავლებლებში; 4. წინასწარ მოსაზრებებისა სამეცნიერო ექსპედიციათა შესახებ, სამეცნიერო მიზნით ამა თუ იმ პირის გაგზავნის შესახებ და საზოგადოდ მეცნიერების სხვადასხვა დარგში მუშაობის შესახებ. 5. განხილვა სამეცნიერო საზოგადოებათა დაარსების პროექტებისა, 6) ანგარიშებისა პროფესორთა და სხვა პირთა, რომელთაც საკითხის დამუშავებს და 7) საზოგადოდ იმ საქმეების და კითხვების განხილვა, რომელთაც მინისტრი წარმოუგზავნის კომიტეტს აზრის გამოსათქმელად: ბ) განხილვა აგრეთვე ანალოგიურ კითხვებისა, რომლებიც აღძრულ იქნებიან თვით კომიტეტის მიერ... 5. სასწავლო კომიტეტი განიყოფებს ორ ნაწილად: ძირითად და სპეციალურ განათლების/ტექნიკური და პროფესიონალური/ ნაწილად“.²²

განახლებულ სკოლებში ისწავლებოდა შემდეგი საგნები: ქართული ენა და ლიტერატურა, რუსული და მსოფლიო ლიტერატურა, ორი უცხო ენა, მათ შორის ერთი რუსული, მეორე არჩევითი: ფრანგული, გერმანული, ან ინგლისური, ისტორია, პოლიტიკური ეკონომია, სამართლის მეცნიერება, ფსიქოლოგია, ლოგიკა, მათემატიკა, მათემატიკური გეოგრაფია, ფიზიკა, ქიმია, ბუნებისმეტყველება და ჰიგიენა, ფიზიკური ვარჯიში, გალობა და მუსიკა, ხელსაქმე და ხელგარჯილობა.²³ 1919 წლის 22 ივლისის მთავრობის დადგენილების თანახმად: „1. პირველდაწყებითი სკოლა 7-8 წლიანია და ევალება განათლების სამინისტროს სათანადო გეგმის გამომუშავება საყოველთაო განათლების შემოღებისა. 2. საშუალო სკოლა 4-წლიანია, უკანასკნელ კლასებში სხვადასხვა დარგებად იყოფა. მომავალ სასწავლო წელში: 1. გაუქმებულ იქმნას საერთო განათლების საშუალო სკოლებთან არსებული მოსამზადებელი კლასები. 2. 1919/20 და 1920/21 სასწავლო წლების განმავლობაში არსებული საზოგადო განათლების საშუალო სკოლა და აგრეთვე საკომერციო სკოლების პირველი ოთხი კლასი გადაკეთებულ იქმნას უმაღლეს დაწყებით სკოლებათ. 3. ლათინური ენა, როგორც სავალდებულო საგანი გამორიცხულ იქმნას საშუალო სკოლის სასწავლო გეგმიდან“.²⁴

ამას გარდა, დამფუძნებელმა კრებამ მიიღო დებულებები საყოველთაო სავალდებულო, უფასო სწავლების შემოღების შესახებ. „1. საყოველთაო სწავლება საქართველოს რესპუბლიკის ყველა მოქალაქეთა ორთავე სქესის შვილებისათვის უნდა იყოს სავალდებულო და უფასო. შენიშვნა: იმ მოქალაქეთა შვილების მინიმალური ცოდნის შესამოწმებლად, რომელნიც არ ისურვებენ სახელმწიფო სკოლაში სწავლის მიღებას, რესპუბლიკა აწესებს განსაკუთრებულ კონტროლს. 2. საყოველ-თაო სწავლების ორგანოდ ცნობილია პირველ-დაწყებითი სახალხო სკოლა ოთხწლიანი კურსით. ამ საფეხურზე სახალხო სკოლა იძლევა ზოგადი ხასიათის განათლებას. 3. სასკოლო ასაკის ბავშვად უნდა ირიცხებოდეს 7-11 წლის ყმაწვილი. შენიშვნა: საყოველთაო სწავლების შემოღების პირველ წელს შესაძლებელია მიღებულ იქმნან პირველ განყოფილებაში 8, 9 და 19 წლის ბავშვებიც. 4. საყოველთაო სწავლების განხორციელება სწარმოებს სასკოლო ქსელის მიხედვით, რომელიც უნდა დასრულდეს ოთხი წლის განმავლობაში. 5. სასკოლო ქსელის შედგენა მომავალი და შემდეგი წლებისათვის ევალებათ ადგილობრივ ორგანოებს – ერობათა და ქალაქების თვითმმართველობებს, რომელნიც დღეიდგან ერთი წლის განმავლობაში ვალდებული არიან, წარუდგინონ იგი სახალხო განათლების სამინისტროს დასამტკიცებლად. 6. საყოველთაო სწავლების შემოღების საერთო ხელმძღვანელობას უწევს სახალხო განათლების სამინისტრო, ხოლო მას პრაქტიკულად ანხორციელებენ ადგილობრივი თვითმმართველობანი: ერობა და ქალაქები. 7. ერობა და ქალაქები, რომელნიც შეუდგებიან საყოველთაო სწავლების განხორციელებას სამინისტროს მიერ

²² სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #530, ფურც. 17

²³ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #518, ფურც. 9

²⁴ სცსა, ფ. 1935, აღწ. 1, საქ. #518, ფურც. 12

მოწონებულის სასკოლო ქსელის მიხედვით, ღებულობენ დახმარებას მხოლოდ მასწავლებელთა ჯამაგირების დასაკმაყოფილებლად.²⁵

1919 წლის 3 მაისის თარიღით, #3220-ით, სამინისტრომ წარადგინა მთავრობაში მოხსენება „საზღვარგარეთ სპეციალურ სწავლა-განათლების მისაღებად გასაგზავნ ახალგაზრდათათვის სასტიპენდიო თანხად ერთი მილიონი მანეთის გაღების შესახებ; ამ პროექტით შესაძლებელია, უახლეს ხანაში საზღვარგარეთ გაიგზავნოს 83 ახალგაზრდა მაინც, თუ თვითუფლებს მათგანს წლიურად დაენიშნება 12000 მანეთი. მათი გაგზავნით დღევანდელი სიმცირე სპეციალისტებისა/ფინანსისტების, აგრონომების, ინჟინრების და სხვა/ ცოტაოდენ შესუსტდება და შესაძლებელი შეიქმნება ბევრი საპასუხისმგებლო საქმე ახლო მომავალში ისეთ სპეციალისტების ხელში აღარ დავტოვოთ, რომელნიც ეროვნულად ჩვენთან არ არიან დაკავ-შირებულნი, ჩვენს ეკონომიურ მოლონიერებას, რაც ტექნიკის განვითარების შედეგია, თავიანთ ინტე-რესების გარეშედ თვლიან და სახელმწიფოებრივი აღმშენებლობით მუშაობაში ან ხელს გვიცარავენ ან და ნაკლები სინდისიერებით ეკიდებიან ჩვენი ეკონომიკის მკვიდრ ნიადაგზე დამყარების საქმეს.“²⁶

1919 წლის 8 ივლისს საქართველოს დამფუძნებელი კრების მიერ საზღვარგარეთ გაიგზავნა 75 სტიპენდიანტი, რომელნიც შემდეგნაირად იყვნენ დანაწილებულნი ქვეყნების მიხედვით: 40 ქალაქ ბერლინში და გერმანიის დანარჩენ ქალაქებში, 11 – ქ. პარიზში, 12 – საფრანგეთის ქალაქებში: გრენობლში და მონპელიში, 1 – ბელგიაში, 1 – ამერიკაში, 5 – ინგლისში და 5 – იტალიაში.²⁷

საქართველოს სახელმწიფოებრივი დამოუკიდებლობის აღდგენის შემდეგ, 1918-1921 წლებში, ბუნებრივია, ეროვნული ეკონომიკის საკითხმა ახალი განზოგადება შეიძინა და ეს პრობლემა განვითარების ახალ ფაზაში შევიდა. ეკონომიკით თანაბრად იყვნენ დაინტერესებული როგორც ხელისუფლების წარმომადგენლები სოციალ-დემოკრატიული პარტიიდან, ასევე სხვა პოლიტიკური პარტიები. ერთი სიტყვით, ქართული კულტურული და პოლიტიკური ელიტა მოქმედების განსხვავებულ სისტემაზე გადავიდა, საბოლოო მიზანი კი ერთი იყო: ეროვნული მრეწველობის, ეკონომიკის, მეურნეობის აღორძინება. თუ 1900-1917 წლებში ქართველი ინტელიგენცია ძირითადად იფარგლებოდა მოწოდებებით პრესის მეშვეობით და რუსული ხელისუფლების შიშით აქტიურ ნაბიჯებს ვერ დგამდა, 1918-1921 წლებში ქართული პოლიტიკური ელიტა ყოველ ღონეს ხმარობს პრაქტიკული ნაბიჯების რეალიზაციისთვის. ეს გამოიხატებოდა სხვადასხვა ფორმებით. 1. გრძელდება წინა წლებში დაწყებული პროცესი სამრეწველო სკოლების გახსნის და სასწავლო დაწესებულებებში სამეურნეო საგნების შეტანით. საჭირო იყო, ერთი მხრივ, ქართული, ეროვნული მეურნეობის შენარჩუნება და, მეორე მხრივ, კაპიტალისტური სისტემისათვის დამახასიათებელი ფორმების შემოტანა-დამკვიდრება. 2. იქმნება სპეციალური პროექტები, სადაც ყურადღება გამახვილებულია ყველა დეტალზე.

ლიტერატურა:

- ალასანია, გ.** (2003). თვითიდენტიფიკაცია შუა საუკუნეების საქართველოში (მთელისა და ნაწილის ურთიერთობა). კრებული, „ქართველური მემკვიდრეობა“. VIII. ქუთაისი: ენა და კულტურა
- ანდერსონი, ბ.** (2003). წარმოსახვითი საზოგადოებები. თბილისი: ენა და კულტურა.
- გვაზავა, გ.** (1919). ჩეხია: (სოციოგრაფიული მიმოხილვა). თბილისი, 225.
- გვაზავა გ.** (1920). ძირითადი პრინციპები საკონსტიტუციო უფლებისა. თბილისი
- გურული, ვ.** (2008). ეროვნული ცნობიერება-სახელმწიფოებრიობა. პოლიტიკური ორიენტაცია. თბილისი: უნივერსალი

²⁵ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #4, ფურც. 17

²⁶ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #54, ფურც 11

²⁷ სცსა, ფ. 1935, აღნ. 1, საქ. #35, ფურც. 11

გურული, ვ. (2006). ილიადან ილიამდე. თბილისი: უნივერსალი.

სარიშვილი, ტ. (1986). სახალხო განათლების საკითხები რევოლუციამდე ქართულ ბოლშევიკურ პრესაში. თბილისი

სარიშვილი, ტ. (1956). სკოლა და პედაგოგიური მიმდინარეობანი რევოლუციამდე საქართველოში (1901-1921). თბილისი

საქართველოს ისტორია XX საუკუნე. (2003). თბილისი.

დამონებული წყაროები:

საარქივო მასალები: 1. საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი, (შემდეგში სცსა), ფ. 83, აღწერა 1, საქ. # 2.

სცსა, ფ. 83, საქ. # 46.

სცსა, ფ. 153, საქ. # 178.

სცსა, ფ. 153, საქ. # 3615.

სცსა, ფ. 153, საქ. # 2306.

სცსა, ფ. 153, საქ. # 19241.

სცსა, ფ. 153, საქ. # 1782.

ჟურნალები:

განათლება, 1908, #1

განათლება, 1917, #6-7.

სარჩევი / CONTENT

უადრესი წონითი სისტემები საქართველოს ტერიტორიაზე (მოლოდინები და არსებული რეალობა) Earliest Weight Systems on the Territory of Georgia (Expectations and Reality) საბა ბუგიანიშვილი / Saba Bugianishvili	9
არტეფაქტების ორი ჯგუფი გუდიაშვილის მოედნიდან (სფეროკონუსები, ჩიბუხები) Two Groups of Artefacts from Gudiasvili Square (Sphero-Conical Vessels, Tobacco Clay Pipes) თათია ბუნურაძე / Tatia Butsuradze	18
„ცხოველური სტილი“ კოლხური გრავირებული აბზინდების მიხედვით “Animal Style” Based on Colchian Engraved Bronze Buckles თამარ გიორგაძე / Tamar Giorgadze	37
სხეულის რეპრეზენტაცია და გენდერის პერფორმაცია კულტურული დისკურსის ფარგლებში ნანა აბულაძის „აკუმსა“ და ვირჯინია ვულფის „ორლანდოში“ Representation of the Body and Gender Performativity within the Cultural Discourse in the Texts of Nana Abuladze and Virginia Woolf (“Akumi” and “Orlando”) მანანა ერემაშვილი / Manana Eremashvili	44
კავკასიის ომის მემორიალიზაცია აფხაზეთის დე-ფაქტო სახელმწიფოში (1987-2021) Memorialization of the Caucasian War in the De-facto State of Abkhazia (1987-2021) ქეთევან ევაძე / Ketevan Epadze	52
ატ-ტაბარისა და იბნ ალ-ასირის ცნობები თბილისის შესახებ (შედარებითი ანალიზი) References of at-Tabari and Ibn al-Athiri about Tbilisi (Comparative Analysis) ომიკო ეჯიბია / Omiko Ejibia	59
ინტერნაციონალიზაციის პროცესები საქართველოს უმაღლესი განათლების სივრცეში Processes of Internationalization of the Higher Education System of Georgia ფიქრია ვარდოსანიძე / Pikria Vardosanidze	71
თამარ მეფის ეპოქა და შოთა რუსთაველის პორტრეტული გამოსახულებები სევერიან მაისაშვილის შემოქმედებაში The Epoch of King Tamar and the Portrait Images of Shota Rustaveli in the Works of S. Maisashvili როსტომ კაჭახიძე / Rostom Katchakhidze	77
ანტიგმირის მხატვრული სახის ევოლუცია ქართულ მხატვრულ ტექსტებში Evolution of the Image of Anti-Hero in Georgian Fiction ლალი კუკავა / Lali Kukava	86
„ვეფხისტყაოსანში“ პერსონაჟთა H-ტიპის სოციალური კავშირი H-shaped Social Network of the Characters in “The Knight in the Panther’s Skin” ჯიანფენგ ლი / Jianfeng Li	92

მირზა გელოვანის ომის ლირიკის პოეტიკა The Poetics of Mirza Gelovani's War Lyrics სალომე ლომოური / Salome Lomouri	95
ერის ევროპული კონცეფციები და მათი გავლენა საქართველოში ერის ცნების ფორმირებაზე 1893-1917 წ.წ. European Concepts of Nation and their Influence on the Formation of the Concept of Nation in Georgia (1893-1917) ნინო მაისურაძე / Nino Maisuradze	104
საბჭოთა ეპოქის რეცეფცია გურამ ფანჯიკიძის რომანში „ეშმაკის ბორბალი“ Reception of the Soviet Era in Guram Panjikidze's Novel "The Devil's Wheel" თეა მაჭავარიანი / Tea Matchavariani	108
ფრაზეოლოგიზმები ქართველი და ეთნიკური უმცირესობის სტუდენტთა ინგლისურ აკადემიურ ტექსტებში (სასწავლო კორპუსული შედარებითი ანალიზი) Phraseology in English Academic Texts of Georgian and Ethnic Minority Students (Learner Corpus-based Comparative Analysis) მარინე მახათაძე / Marine Makhatadze	115
შუა საუკუნეების იუდაურ-ქრისტიანული ნარატივი ქართველი ერის მშენებლობის პროცესში (XIX საუკუნის მეორე ნახევარი – XX საუკუნის დასაწყისი) Medieval Judeo-Christian Narrative in the Process of Building the Georgian Nation (Second Half of the 19th Century – Beginning of the 20th Century) მიხეილ მეფარიშვილი / Mikheil Meparishvili	123
არისტოფანეს „ლისისტრატეს“ ტრანსკოდირების ძირითადი ხერხები სპაიკლის ფილმში „ჩი-რაკი“ The Basic Ways of Transcoding Aristophanes' Lysistrata in Spike Lee's Movie "Chi-Raq" ნანა მუქერია / Nana Mukeria	133
გენდერი და იდენტობის პოლიტიკა საბჭოთა საბავშვო მხატვრულ ლიტერატურაში Gender and Identity Politics in the Soviet Children's Literature თამარ ნამგლაძე / Tamar Namgladze	149
სახელმწიფო მიდგომები და კულტურული მრავალფეროვნების საკითხები (ხალხური და გამოყენებითი ხელოვნების მუზეუმის მაგალითზე) State Approaches and Issues of Cultural Diversity (Museum of Folk and Applied Arts) ირინე საგანელიძე / Irine Saganelidze	158
გივი მარგველაშვილის ეთიკური მრწამსი ანუ როგორ აგრძელებენ პერსონაჟები სიცოცხლეს Giwi Margwelashvili's Ethical Beliefs or How the Characters Continue their Lives მარი სიმონიშვილი / Mari Simonishvili	165

ასურელები საქართველოში: იდენტობის თანამედროვე გამოწვევები (სოფელ ქანდის მაგალითზე) Assyrians in Georgia: Current Challenges for the Identity (the Case of the Village Kanda)	170
თინათინ სოზიაშვილი / Tinatin Soziashvili	
განათლება და ეროვნული იდენტობა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში (1918-1921) Education and National Identity in the Democratic Republic of Georgia (1918-1921)	178
ნატო სონღულაშვილი / Songhulashvili Nato	
ანტიკურ კულტურაში დამკვიდრებული „სიმპათიის“ ინტერდისციპლინური კონცეფცია პტოლემეაიოსის „ოთხნიგნულში“ The Interdisciplinary Term “Sympathy” in Classical Antiquity and its Use in Ptolemy’s “Tetrabiblos”	189
გვანცა ფოფხაძე / Gvantsa Popkhadze	
ჰედა გაბლერი და კეთილშობილების ელემენტი Hedda Gabler and the Element of Nobility	199
სალომე ჩანადირი / Salome Chanadiri	
ნმიდა მარკოზ მახარებლის ბიოგრაფია Biography of Saint Mark the Evangelist	206
მარიკა ჭითანავა-ლობჯანიძე / Marika Tchitanava-Lobzhanidze	
ესპანელ ქალთა მონოდებები ჟურნალ “Mujeres Libres” წინასიტყვაობის მიხედვით Spanish Women’s Vocations According to the Forewords of the Journal “Mujeres Libres”	212
ელენე ჭირაქაძე / Elene Chirakadze	
ქართული ენის მნიშვნელობა ერი-სახელმწიფოს ფორმირებისათვის განათლების პოლიტიკის მიხედვით (1918-1921) The Importance of the Georgian language for the formation of Nation-State according to the educational policy (1918-1921)	216
ანა ხვედელიანი / Ana Khvedeliani	
გალის რაიონის ტოპონიმების მორფოლოგიური სტრუქტურა Morphological Structure of Toponyms of Gali District	226
მონიკა ხობელია / Monika Khobelia	
განმანათლებლობისა და ბაროკოს ტენდენციები ქართულ მწერლობაში (XVI-XVII საუკუნეები) Enlightenment and Baroque Tendencies in Georgian Literature (XVI-XVIII Centuries)	232
ანი ჯავახიშვილი / Ani Javakhishvili	

გამოცემაზე მუშაობდნენ:

ნინო ვაჩეიშვილი
მარიამ ებრაელიძე

გამომცემლობის რედაქტორები:

რუსუდან მიქენაია
მარინა ჭყონია

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის გამომცემლობა

0128 თბილისი, ი. ჭავჭავაძის გამზირი 1
1, Ilia Tchantchavadze Ave., Tbilisi 0128
Tel 995(32) 225 04 84, 6284/6279
<https://www.tsu.ge/ka/publishing-house>